

PSICHINĖS BEI FIZINĖS PRIEVARTOS SAŠAJOS PROBLEMINIAI ASPEKTAI
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS DOKTRINOJE IR TEISMŲ PRAKTIKOJE

Renata Marcinauskaitė *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4584
Elektroninis paštas btk@mruni.eu

Pateikta 2008 m. rugsėjo 10 d., parengta spausdinti 2008 m. lapkričio 25 d.

Santrauka. Svarbiausiais baudžiamosios teisės teorijoje suformuotos prievartos doktrinos elementais yra laikoma psichinė bei fizinė prievarta kaip savarankiškos baudžiamosios teisinės kategorijos, kurios kompleksiskai gali būti nagrinėjamos įvairiais aspektais, atsižvelgiant į tai, kuriame baudžiamosios teisės institute jos yra naudojamos.

Viena iš prievartos doktrinos probleminių sričių yra fizinės bei psichinės prievartos sąsajos problema bei galimi šių savarankiškų prievartos rūšių atribojimo kriterijai. Pastebima, kad fizinė smurtinė veika yra neatsiejama nuo psichinių procesų, nes ja visuomet veikiama asmens psichika, taip pat ir pati psichinė prievarta gali būti laikoma vienu iš susargdinimo būdų, sutrikdančių normalų organizmo funkcionavimą. Be to, tam tikri prievartiniai poveikio būdai dėl savo ypatumų kelia baudžiamosios teisės teoretikų diskusijų, nes negali būti vienareikšmiškai priskiriami kuriai nors savarankiškai prievartos rūšiai. Todėl esant tokioms probleminėms situacijoms prievartinių nusikalstamų veikų baudžiamasis teisinis vertinimas, lemiantis teisingą veikos kvalifikavimą, yra neatsiejamas nuo fizinės bei psichinės prievartos vertinimo kriterijų.

Pagrindinės sąvokos: prievarta, psichinė prievarta, fizinė prievarta.

IVADAS

Baudžiamosios teisės doktrinoje prievartos skirstymas į rūšis yra perimtas iš romėnų teisės, pripažinusios du klasikinius nusikalstamo poveikio kitam žmogui būdus: fizinį (lot. *vis absoluta*) ir psichinį (lot. *vis compulsiva*), kurių išskyrimas remiasi pavojingo bei priešingo teisei poveikio, daromo nukentėjusiajam, specifika.

Fizine prievarta yra įvardijamos pavojingos bei priešingos teisei prieš nukentėjusiojo valią realizuojamos veikos, kuriomis yra kėsiniama į jo fizinį neliečiamumą, sužalojant jo kūną arba/ir pažeidžiant vidaus organų normalų funkcionavimą (mirtis, tam tikro masto sveikatos sutrikdymai, fizinės kančios, bejėgiška būklė ir kt.). Ši prievartinė veika pirmiausia yra nukreipta į nukentėjusiojo organizmą (kūną) kaip autonominę biologinę struktūrą, todėl jos nusikalstamu rezultatu yra laikoma sukelta fizinio pobūdžio žala (fiziologiniai organizmo pokyčiai).

Tuo tarpu psichine prievarta pirmiausia yra kėsiniama į asmens psichinį neliečiamumą, nes tai yra tyčinis pavojingas bei priešingas teisei poveikis kito asmens psichikai, kuris vykdomas prieš nukentėjusiojo valią informaciniu būdu ir kuriuo yra siekiama apriboti jo valios susiformavimo arba valios įgyvendinimo laisvę. Todėl psichinė prievarta yra siejama su neigiamais nukentėjusiojo psichinės būsenos pokyčiais (baime, psichinėmis kančiomis ir kt.).

Pripažinus, kad nusikalstami prievartiniai veiksmai gali būti realizuojami energetiniu (fiziniu) arba informaciniu (psichiniu) būdu bei akcentuojant šių savarankiškų prievartos rūšių glaudžią tarpusavio sąsają (kadangi fiziologinis lygmuo visuomet yra susijęs su esama asmens psichine būsena, kaip ir asmens psichinė būsena gali turėti įtakos normaliam fiziologiniam nukentėjusiojo organizmo funkcionavimui), tampa būtina išskirti pagrindinius kriterijus, kurie leistų atriboti šias prievartos rūšis.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros lektorė.

1. FIZINĖS IR PSICHINĖS PRIEVARTOS ATSKYRIMO KRITERIJAI

Fizinės ir psichinės prievartos atskyrimo problema pirmiausia siejama su tuo, kad pastebima glaudi šių prievartos rūšių tarpusavio sąsaja, nes fizinis smurtas visuomet siejamas su poveikiu asmens psichikai (fizinio bei psichinio lygmenų tarpusavio sąveika bei sąsaja), o pati psichinė prievarta gali būti realizuojama fiziniu poveikiu, kuris šiuo atveju būtų pripažįstamas ne fiziniu, bet psichiniu smurtu.

Atsižvelgdami į psichinės ir fizinės prievartos sąsajos problemas kompleksiskumą baudžiamosios teisės teoretikai sutinka su pozicija, kad fizinės ir psichinės prievartos atskyrimo kriterijus turėtų būti ne vien tik kaltininko pavojingos veikos sukelti *nusikalstami padariniai*, kurie priklausomai nuo prievartos charakteristikos ir paties nukentėjusiojo emocinės būklės bei fiziologinių organizmo savybių gali būti identiški, bet turėtų būti orientuojamasi ir į paties poveikio proceso ypatumus. Todėl būtų galima teigti, kad pavojingų bei priešingų teisei prievartinių veiksmų priskyrimo fiziniam ar psichiniam smurtui motyvacija turėtų būti grindžiama ne pavieniais kriterijais, o jų kompleksu.

Vienų baudžiamosios teisės specialistų nuomone¹, prievartos rūšių atskyrimas pirmiausia turėtų remtis išorinių faktorių, veikiančių nukentėjusįjį (*poveikio mechanizmo*), charakteristika. Nagrinėjant psichinės prievartos problematiką pažymėtina, kad psichinio poveikio formos bei jų turinys gali būti labai įvairūs, tačiau visi jie nukentėjusiojo psichiką veikia pagal vieną schemą. Todėl daugelis autorių (N. V. Sterehovas², L. V. Serdiuk³, V. V. Ivanova⁴ ir kt.) psichinės prievartos esmę sieja su informaciniu (intelektuali) poveikiu nukentėjusiajam ir psichinio poveikio mechanizmas pirmiausia nagrinėjamas kaip informacinis procesas – visos informacijos apdorojimo ciklas. Būtent iš kaltininko pateiktos informacijos asmuo suvokia jam keliamos grėsmės specifika. Be to, reiktų atsižvelgti į tai, kad pačiam informacijos analizės procesui įtakos turi ne tik asmens jutiminiai, bet ir koncepciniai filtrai, nes išorinius dirgiklius padeda suvokti ne tik pojūčiai, bet ir ankstesnė patirtis. Psichinis bauginantis poveikis, kurio metu būtų perduodama neigiamo pobūdžio informacija nukentėjusiajam, gali būti išreiškiamas žodžiu, raštu arba konkludentiniais veiksmais, kurie yra nukreipiami į neigiamų psichinių pojūčių, apibūdinamų kaip emocinis stresas, sukėlimą bei nukentėjusiojo valios laisvės apribojimą. Todėl būtų galima teigti, kad informacinio poveikio grįžtamasis ryšys pirmiausia yra siejamas su nukentėjusiojo elgesio kitimu.

¹ Иванова В. В. *Преступное насилие*. Москва: Книжный мир, 2002. С. 36.

² Стерехов Н. В. *Ответственность за угрозу по советскому уголовному праву – вопросы теории и практики*: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук / Свердловск, 1972. С 5–6.

³ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С. 37

⁴ Иванова В. В. *Преступное насилие*. Москва: Книжный мир, 2002. С. 36

Šią poziciją vertinant teigiamai vis dėlto reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad nukentėjusiajam daromo pavojingo ir neteisėto poveikio mechanizmo kriterijus nėra pakankamas, jeigu jis nagrinėjamas izoliuotai nuo pavojingos veikos subjektyvių požymių, nes yra siejamas tik su išoriniu kėsinimosi aspektu. Todėl visapusiškai veikos vertinimui ir galutinei išvadai dėl veikos kvalifikavimo įtakos turėtų turėti ir kaltininko psichinis santykis su jo vykdomais prievartiniais veiksmais (*kaltininko tyčios kryptingumas*), ypač tais atvejais, kai kaltininko pavojinga veika dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių nutrūko pasirengimo arba pasikėsinimo stadijoje. Dėl to reiktų pabrėžti, kad neteisėto poveikio specifika negali būti laikoma absoliučiu kriterijumi, kuris vienareikšmiškai leistų atriboti šias prievartos rūšis vieną nuo kitos.

Todėl baudžiamosios teisės teorijoje išsakoma nuomonių, kad, be poveikio mechanizmo pagrindinių požymių bei kaltininko tyčios kryptingumo, savarankišku kriterijumi taip pat turėtų būti laikomas ir *objektas* (psichika arba nukentėjusiojo kūno audinių (organų) vientisumas bei normalus jų funkcionavimas)⁵, kuriam yra daroma įtaka pavojingos bei priešingos teisei prievartinės veikos metu.

Psichinė prievarta kaip informacinio pobūdžio veikimas pirmiausia yra nukreiptas į asmens psichiką kaip savarankišką smegenų funkciją. Ši funkcija užtikrina gebėjimą atspindėti aplinką bei galimybę reguliuoti organizmo sąveiką su ja.⁶ Baudžiamosios teisės specialisto L. V. Serdiuko nuomone, asmens psichika turėtų būti vertinama dviem aspektais: pirmiausia, kaip sąveikos su išoriniu pasauliu rezultatas, ji yra laikoma objektyvaus pasaulio atspindžiu asmens sąmonėje, ir kita vertus, ji yra dinamiška nervų struktūra, turinti savo materialią išraišką (t. y. smegenis, nes ji yra šio sudėtingos sandaros ir funkcijų organo veiklos rezultatas), kuriai galimas bet koks išorinis poveikis.⁷ Tačiau kartu yra būtina atsižvelgti ir į tai, kad pats faktų suvokimas yra neatsiejamas nuo kitų psichinių procesų, tokių kaip mąstymas, jausmai ir valia. Todėl prievarta, kuria daromas neteisėtas ir pavojingas poveikis nukentėjusiajam, pirmiausia yra siejama su valios susiformavimo ir valios įgyvendinimo laisvės varžymu kaip neteisėto psichinio poveikio rezultatu.

Apibendrinus galima teigti, kad esant glaudžiai fizinio bei psichinio smurto sąsajai šių savarankiškų prievartos rūšių atskyrimas turėtų remtis ne pavieniais kriterijais, o jų kompleksu, vertinant ne tik objektyvius *poveikio mechanizmą, prievartinės veikos sukeltus nusikalstamus padarinius* ar *poveikio objektą* apibūdinančius požymius, bet kartu turėtų būti atsižvelgta ir į *kaltininko tyčios kryptingumą* kaip jo psichinį santykį su realizuojamais prievartiniais veiksmais.

⁵ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С.37

⁶ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Red. kol. vyr. red. S. Kejnys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P.627

⁷ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С.30.

2. FIZINIO BEI PSICHINIO POVEIKIO TARPUSAVIO SĄSAJA IR JOS VERTINIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Analizuojant fizinio poveikio mechanizmo specifika reikėtų atsižvelgti į tai, kad jo charakteristika gali būti detalizuojama nurodant, kad fizinė prievarta kaip pavojinga veikia tam tikrais atvejais gali pasireikšti ne tik tiesioginiu arba netiesioginiu fiziniu poveikiu nukentėjusiojo kūnui, bet ir intelektiniu būdu, perduodant nukentėjusiajam atitinkamo turinio informaciją.

Teisinėje literatūroje nurodoma, jog fizine prievarta turėtų būti laikomas bet koks mechaninis, cheminis, elektrinis, terminis ar biologinis poveikis nukentėjusiojo kūnui, audiniams, vidaus organams, realizuojamas tokiomis veiksmais, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai paveikia nukentėjusiojo kūną, sutrikdo jo gyvybines funkcijas arba pažeidžia gyvybiškai svarbius kūno organus. Tačiau šis požiūris negali būti vienintelis, be to, būtinas tam tikros išlygos, nes reikėtų atsižvelgti į tai, kad kaltininko realizuojama neteisėta prievartinė veikia pagal daromo poveikio asmens organizmui kaip visumai ypatumus gali būti tokia sudėtinga, jog atskirti fizinę ir psichinę prievartą gana problemiška. Todėl baudžiamosios teisės doktrinoje kai kurie autoriai (L. D. Gauchmanas⁸, O. Fedosiukas⁹, D. Beinas¹⁰ ir kt.) poveikį nukentėjusiojo kūnui kaip biologinei struktūrai sieja su psichine prievarta ir priskiria jį prie intensyviausios jos išraiškos formos. Kaip nurodo baudžiamosios teisės teoretikas L. D. Gauchmanas, grasinimas gali būti išreikštas ir neteisėtu bei pavojingu fiziniu poveikiu nukentėjusiajam¹¹, taip pripažindamas fizinės ir psichinės prievartos tarpusavio sąsają. Su šia nuomone sutinka ir baudžiamosios teisės teoretikas O. Fedosiukas. Jo manymu, fizinį smurtą kaip psichinę prievartą reikėtų traktuoti ne visuomet, o tik tais atvejais, kai kaltininkas, mušdamas žmogų ar kitaip smurtaudamas, be kita ko, siekia jį įbauginti.¹² Šios pozicijos gali būti grindžiamos tuo, kad fizinis poveikis nukentėjusiajam yra laikomas vienu iš informacijos perdavimo būdų, kaip pats informacinis poveikis, nes fizinė prievarta savaime yra laikoma traumuojančiu psichiką informacijos šaltiniu. Svarbiausia čia ne fiziniai smurtiniai veiksmai, o tai, kokią informaciją kaltininkas siekia perduoti grasinimo adresatui. Tačiau reikėtų pažymėti, kad nors fizinė prievarta visuomet sukelia neigiamus psichinio pobūdžio padarinius, ne kiekviena tokio pobūdžio prievarta turi būti laikoma grasinimu. Todėl reikėtų sutikti su baudžiamosios teisės specialisto D. Beino nuomone, jog tais atvejais, kai

baimė yra tik momentinė reakcija į smurtinius kaltininko veiksmus, smurto veiksmai negali būti vertinami kaip grasinimas. Tačiau galimi atvejai, kai prievartiniai smurtiniai veiksmai rodo, kas aukos laukia ateityje. Tokiu atveju kaltininko veiksmuose galima išvėgti grasinimo elementą.¹³

Tokią doktrinos aiškinimą rodo ir susiklosčiusi teismų praktika išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose¹⁴, kai atsižvelgiama į fizinės bei psichinės prievartos tarpusavio sąsają bendrininkavimo atveju. Kvalifikuojant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, padarytus bendrininkaujant, nukentėjusiojo, suvokiančio kitų bendrininkų buvimo faktą, nesipriešinimas lytiniam santykiams ar lytinės aistros tenkinimui turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į ankstesnius bendrininkų prieš jį panaudotus veiksmus. Tais atvejais, kai kiti bendrininkai prieš tai siekdami lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą, kitų bendrininkų lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas, nenaudojant nei smurto, nei grasinimų, nei kitų panašių veiksmy, turėtų taip pat būti vertinamas kaip padarytas prieš nukentėjusiojo valią.¹⁵ Šis aiškinimas turėtų būti siejamas su tuo, kad anksčiau panaudoti fiziniai smurtiniai veiksmai nukentėjusiojo atžvilgiu turėjo ir informacinį pobūdį, kurį nukentėjusysis suvokė kaip tolesnį fizinės prievartos galimą naudojimą, jei jis priešinsis kitų bendrininkų atliekamiems lytiniam santykiams ar lytinės aistros tenkinimui. Taigi šiuo atveju fizinė prievarta yra siejama ir su psichine bei turi tęstinį psichinį poveikį, kuris pasireiškia kaip nukentėjusiojo suvokimas, kad pasipriešinimo atveju numanomas grasinimas padaryti tam tikro masto sveikatos sutrikdymus arba sukelti mirtį bus tuoj pat įvykdytas.

Tuo tarpu antrasis fizinės prievartos realizavimo būdas, kai nukentėjusiojo kūno organai ar jų fiziologinės funkcijos yra pažeidžiamos tam tikro turinio informacijos perdavimo būdu, yra gana problemiškas, nes pati veikia pasireiškia kaip intelektualus poveikis nukentėjusiojo psichikai, todėl poveikio mechanizmas tampa identiškas psichinei prievartai. Be to, reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad fizinės žalos sukėlimas tokio pobūdžio veiksmais tiesiogiai priklauso nuo daugelio nukentėjusiojo fiziologinių bei psichologinių savybių. Teisinėje literatūroje minima, kad ilgesnis ar nuolatinis psichinės prievartos naudojimas gali sukelti nusikalstamus padarinius, pasireiškiančius fiziniiais nukentėjusiojo organizmo pokyčiais (psichinė liga ar kiti sveikatos sutrikdymai).¹⁶ Psichinis poveikis kaip vienas iš susargdinimo

⁸ Гаухман Л. Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 36.

⁹ Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*. 2001. Nr. 21(13). P. 107.

¹⁰ Bein D. A Guid to Offences of Threats and Blackmail, or "How to See The Forest for The Trees" *Israel Law Review* 1982. No. 17. <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/israel17&id=72&size=2&collection=journals&set_as_cursor=10> [žiūrėta 2008 02 12]. P. 65.

¹¹ Гаухман Л. Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 36.

¹² Fedosiuk O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 111.

¹³ Bein D. A Guid to Offences of Threats and Blackmail, or "How to See The Forest for The Trees". *Israel Law Review* 1982. No. 17. <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/israel17&id=72&size=2&collection=journals&set_as_cursor=10> [žiūrėta 2008 02 12]. P. 65.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004m. gruodžio 30d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“. *Teismų praktika*. 2005. Nr. 22.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“. *Teismų praktika*. 2005. Nr. 22.

¹⁶ Kujalis P. Prievarta – būtinio reikalingumo pavojaus šaltinis. *Jurisprudencija*. 2004. Nr. 60(52). P. 77.

būdų, sutrikdantis normalų organizmo funkcionavimą, yra numatytas ir norminiuose teisės aktuose.¹⁷ Tačiau pažymėtina, kad siekiant tokio pobūdžio prievartinę veiką vertinti kaip fizinį smurtą būtina nustatyti visus pagrindinius fizinio smurto objektyviuosius požymius esant materialiai nusikalstamos veikos struktūrai:

- informacinis poveikis nukentėjusiojo psichikai kaip veika;
- nusikalstami padariniai pasireiškia tam tikro masto sveikatos sutrikdymu arba nukentėjusiojo mirtimi;
- priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir padarinių kaip psichofiziologinis procesas, kuris lemia nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymą ar mirtį.¹⁸

Šiuo atveju nors pati pavojinga veika ir pasireiškė kaip traumuojančios psichiką informacijos perdavimo procesas, tačiau kilę tam tikro masto sveikatos sutrikdymo padariniai lemia, kad pavojingos ir neteisėtos veikos kvalifikacijai reikšmės turi ne pats poveikio mechanizmo kriterijus, bet dėl šio pavojingo ir neteisėto poveikio kilę pavojingi padariniai. Panaudota psichinė prievarta šiuo atveju turėtų būti laikoma ne tik nusikalstama veika, bet kartu ir pavojingų padarinių sukėlimo būdu ir dėl to atskirai nekvalifikuojama.

Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad tik objektyvių požymių vertinimas esant tokiam probleminėm situacijom nėra pakankamas, nes visapusė pavojingos veikos analizė turėtų būti vykdoma atsižvelgiant ir į kaltininko tyčios kryptingumą. Todėl reikėtų pritarti baudžiamosios teisės teoretiko R. A. Gamblerio nuomonei, kad būtina nustatyti kaltininko norą sukelti fizinio pobūdžio nusikalstamus padarinius arba visišką abejingumą jiems.¹⁹ Tokia prievartinės pavojingos veikos vertinimo pozicija būtų priimtinausia, kadangi atitiktų baudžiamosios teisės doktrinoje suformuotą objektyvių bei subjektyvių požymių atitikimo reikalavimą, tai būtų pakankamas pagrindas teisingai vertinti kaltininko padarytos pavojingos veikos faktines aplinkybes bei kvalifikuoti veiką.

3. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ, KURIOMIS YRA DAROMAS POVEIKIS NUKENTĖJUSIOJO VIDAUS ORGANAMS, BAUDŽIAMOJO TEISINIO VERTINIMO PROBLEMAS

Analizuojant fizinės bei psichinės prievartos sąsajos problematiką reikėtų pasakyti, kad fizinio smurto kaip savarankiškos prievartos rūšies teisinė charakteristika galėtų būti savarankiško darbo tyrimo objektas, to-

dėl šiame darbe bus apsiribojama tik tokiais teisiniais fizinės prievartos aspektais, kurie yra susiję su psichinio smurto analize.

Apibendrinus daugelį baudžiamosios teisės teoretikų darbų (V. V. Ivanova²⁰, L. D. Gauchmanas²¹, V. I. Simonovas²², A. D. Sereda²³ ir kt.), kuriuose analizuojama fizinė prievarta, galima teigti, kad šios prievartos rūšies probleminiai klausimai siejami ne tik su fizinio smurto požymiais, kurie iš esmės gali būti nagrinėjami pačios prievartos kaip baudžiamosios teisinės kategorijos, bet ir su galimais fizinės prievartos išraiškoms būdais, kuriais remiantis ir yra atskleidžiami fizinio poveikio nukentėjusiajam mechanizmo ypatumai.

Baudžiamosios teisės doktrinoje numatyti du pagal savo požymius skirtingi fizinio poveikio būdai. Pirmasis jų pasireiškia kaip fizinė tiesioginio arba netiesioginio smurtinio pobūdžio veika (realizuojama ne tik fiziniu būdu, bet ir naudojant mechanines, chemines, termines, biologines ir kitas priemones), nukreipta į nukentėjusiojo kūno sužalojimą, kai pažeidžiami išoriniai kūno audiniai, ir veikas, kuriomis yra daromas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams (nuodijant, girdant ir pan.).

Tačiau tokių poveikio būdų priskyrimas tik prie fizinės prievartos nėra absoliutus ir kai kurių baudžiamosios teisės specialistų²⁴ yra kritikuojamas. Ši problematika pirmiausia siejama su antruoju fizinės prievartos išraiškos būdu, susijusiu su nukentėjusiojo vidaus organų pažeidimu ar jų funkcijų sutrikdymu. Pagrindinė diskusija vyksta dėl veikų, kurios siejamos su narkotinių, psichotropinių, nuodijančių ar kitų psichiką veikiančių bei asmens valią ribojančių medžiagų sugirdymu. Ypač diskutuotinos yra situacijos, kai medžiagų davimo procese yra nustatomas apgaulės elementas, nepaisant to, ar tai būtų pasyvi, ar aktyvi apgaulės rūšis. Todėl autorių nuomonės dėl tokios veikos vertinimo esant apgaulės elementui, kai nukentėjusiajam sugirdomos jo psichiką veikiančios medžiagos be jo žinios, nenaudojant prieš jį nei fizinės, nei psichinės prievartos, išsiskiria.

Manytina, kad visais atvejais esant apgaulės elementui psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas turėtų būti traktuojamas kaip realizuotas prieš nukentėjusiojo valią. Esant apgaulei nukentėjusysis yra suklaidinamas dėl faktinių aplinkybių ir tikroji jo valia nepasireiškia, todėl galima nustatyti nukentėjusiojo valios trūkumą. Tuo atveju, jei jis būtų buvęs teisingai informuotas apie medžiagų buvimo faktą, vargu ar jas išgertų, todėl jų sugirdymas turėtų būti laikomas vienu iš būdų, taikomų nukentėjusiojo pasipriešinimui tolesniems kaltininko veiksams įveikti. Dėl to yra abejotina baudžiamosios

¹⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr.V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 52-2357.

¹⁸ Шарапов Р. Д. *Физическое насилие в уголовном праве*. Санкт Петербург: Юридический центр, 2001. С. 44–49.

¹⁹ Gamble R. A. Threats as criminal assault. *Cleveland State Law Review*. 1971, No. 20 <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/clevslr20&id=83&size=2&collection=journals&set_as_cursor=48> [žiūrėta 2008 03 16]. P. 81–82.

²⁰ Иванова В. В. *Преступное насилие*. Москва: Книжный мир, 2002. С. 19–29.

²¹ Гаухман Л. Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 18–19.

²² Симонов В. И. *Уголовно-правовая характеристика физического насилия*: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1972.

²³ Серeda А. Д. *Уголовно-правовое борьба с тяжкими телесными повреждениями*: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1972.

²⁴ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно – правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С. 38.

teisės specialistų (A. K. Ščedrina, A. Filimonova ir kt.)²⁵ nuomonė, kad kaltininko vykdomas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams bei normaliam jų funkcionavimui, nepažeidžiant išorinių kūno audinių, negali būti priskiriamas prie prievartinių veikslių. Jei sugirdymas nukentėjusiajam jo valią ribojančių medžiagų apgaule, kai tam nenaudojama nei fizinė, nei psichinė prievarta, negali būti laikomas įvykdytu prieš nukentėjusiojo valią, tokio pobūdžio veikos nevertinant kaip prievartinės, kėsintis į asmenį faktiškai liktų nebaudžiamas. Todėl analizuojant kaltininko pavojingą veiką būtina atsižvelgti į tai, kad poveikis nukentėjusiojo vidaus organams bei normaliam jų funkcionavimui buvo įvykdytas prievarta, nes tokių medžiagų sugirdymo procese buvo panaudotas apgaulės elementas, kuris ir neleido pasireikšti tikrajai nukentėjusiojo valiai.

Pripažįstant psichiką veikiančių medžiagų sugirdymą apgaule prievartine veika reikėtų pažymėti, kad jos vertinimas tampa probleminiu bandant nustatyti, kokiai prievartos rūšiai ji turėtų būti priskiriama. Vienų baudžiamosios teisės teoretikų nuomone,²⁶ neteisėtas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams, kai prieš jo valią (kaip vienas iš būdų turėtų būti laikoma apgaulė) sugirdomos psichiką veikiančios medžiagos, galinčios sukelti tokius nusikalstamus padarinius kaip įvairaus masto sveikatos sutrikdymus ar nukentėjusiojo mirtį, turėtų būti priskiriamos prie fizinės prievartos.

Ši pozicija grindžiama tuo, kad priverstinis tokio pobūdžio medžiagų sugirdymas pirmiausia daro kenksmingą poveikį nukentėjusiojo vidaus organams (smegenims, nervų sistemai ir kt.) bei normaliam jų fiziologiniam funkcionavimui, todėl pagal poveikio mechanizmą specifiką bei kilusius tam tikro masto sveikatos sutrikdymo padarinius turėtų būti priskiriamas prie fizinės prievartos. Pritariant šiai baudžiamosios teisės specialistų nuomonei, reikėtų pabrėžti, kad fizinė prievarta negali būti tapatinama tik su fizine jėga, nes fizinės prievartos realizavimo būdai, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo kūno neliečiamumas, jo kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba/ir jų funkcijos, negali būti aiškinami siaurinamai. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad fizinė prievarta taip pat yra ir cheminis, elektrinis, terminis ar biologinis poveikis nukentėjusiojo kūnui, audiniams, vidaus organams, realizuojamas tokiais veiksmais, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai paveikia nukentėjusiojo kūną.

Todėl negalėtume sutikti su baudžiamosios teisės teoretikų nuomone²⁷, kai neteisėtas prievartinis narkotinių, psichotropinių, nuodijančių ar kitų nukentėjusiojo psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas traktuojamas kaip psichinė prievarta. Baudžiamosios teisės teoretiko L. V. Serbiuko teigimu, tokio pobūdžio medžiagų sugirdymu kaltininkas pirmiausia siekia paveikti nukentėjusiojo psichiką jo nusikalstamos veikos realizavimo me-

tu, o pats poveikis nukentėjusiojo vidaus organams turėtų būti laikomas tik tarpiniu. Šiuo atveju tokios medžiagos arba iš viso neveikia nukentėjusiojo organizmo, arba tas poveikis normaliam vidaus organų funkcionavimui yra nereikšmingas, palyginti su jų daromu poveikiu asmens psichikai.²⁸

Susiklosčiusioje teismų praktikoje²⁹ tokio pobūdžio prievartinė veika yra traktuojama kaip kitoks atėmimas galimybės priešintis. Vis dėlto toks pavojingos veikos vertinimas yra probleminis, nes ne visų prievartinių nusikalstamų veikų normų dispozicijose (LR BK 294 straipsnio 2 d.; LR BK 318 straipsnis), be fizinės ar psichinės prievartos, kaip vertimo elgtis prieš nukentėjusiojo valią būdo, yra numatytas toks objektyvusis požymis kaip kitoks atėmimas galimybės priešintis. Nesant tokio alternatyvaus poveikio būdo prievartinę nusikalstamą veiką numatančio straipsnio dispozicijoje, vadovaujantis teisės terminų vienareikšmiškumo principu, pavojingos bei priešingos teisei veikos požymių inkriminavimas kaltininkui taptų probleminis. Asmeniui, realizavusiam nusikalstamą veiką šiuo būdu, nebūtų įmanoma inkriminuoti tokio nusikalstamos veikos sudėties požymio kaip kitokio atėmimo galimybės priešintis, nes baudžiamojo įstatymo straipsnio dispozicijoje yra numatomas tik fizinis arba psichinis poveikis nukentėjusiajam. Tokiu atveju psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas apgaule, kuris teismų praktikos pripažįstamas kitokiu atėmimu galimybės priešintis, turėtų būti priskiriamas prie fizinės ar psichinės prievartos, taip pažeidžiant teisės terminų vienareikšmiškumo principą.

Apibendrinus būtų galima teigti, kad esant apgaulės elementui psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas visais atvejais turėtų būti laikomas realizuotu prieš nukentėjusiojo valią. Atsižvelgiant į tai, kad ši prievartinė veika nėra bauginamojo pobūdžio, taip pat kad šiuo prievartiniu būdu yra sutrikdomas normalus organizmo fiziologinis funkcionavimas, sukeltiant tam tikro masto fizinio pobūdžio žalą, manytina, kad ši prievartinė veika turėtų būti traktuojama kaip fizinis smurtas.

4. PSICHOTERAPIJOJE ARBA PSICHIATRIJOJE TAIKOMŲ METODŲ PANAUDOJIMO NUSIKALSTAMAIŠ TIKSLAIS BAUDŽIAMOJO TEISINIO VERTINIMO PROBLEMAS

Reikėtų pažymėti, kad teisinėje literatūroje galima išskirti problemines prievartos doktrinos sritis, kuriose kyla autorių diskusijų dėl tam tikrų psichoterapijoje arba psichiatrijoje taikomų metodų bei būdų priskyrimo prie vienos iš savarankiškų prievartos rūšių, nes vieni poveikio būdai, kuriais daromas pavojingas bei priešingas tei-

²⁵ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С. 38.

²⁵ Гаухман Л. Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 18.

²⁶ Гаухман Л. Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969. С. 21–22.

²⁷ Сердюк Л. В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. С. 38.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004m. gruodžio 30d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“. Teismų praktika. 2005. Nr. 22; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2005. T. 23.

sei poveikis nukentėjusiajam, yra laikomi savarankiška psichinės prievartos forma, tuo tarpu kiti autoriai nesutinka su šia pozicija ir šiuos metodus priskiria prie vieno iš fizinės prievartos realizavimo būdų.

Ši diskusija pirmiausia siejama su hipnoze, kadangi teisinėje literatūroje pateikiamas nevienodas jos baudžiamasis teisinis vertinimas. Iš baudžiamosios teisės pozicijų hipnozė gali būti analizuojama dvejopai – kaip vienas iš būdų, leidžiančių kaltininkui realizuoti nusikalstamą veiką per tarpininką, ir kaip nukentėjusiojo valios apribojimo priemonė, padedanti pačiam kaltininkui padaryti nusikalstamą veiką nukentėjusiojo atžvilgiu, nes nukentėjusiojo nesipriešinimas sudaro palankias sąlygas įgyvendinti kaltininko nusikalstamus tikslus.

Mokslinėje literatūroje hipnoze (*gr. hypnos* – miegas) yra laikoma psichiniu poveikiu sukeliama į miegą panaši laikina būseną, kai hipnotizuojantis asmuo įtaiga ir kitais būdais atskiria hipnotizuojamojo psichiką nuo išorinio pasaulio, prislopina jį ir užvaldo.³⁰ Tai retas įtikinėjimo būdas, kurio buvimo faktą sudėtinga įrodyti. Įtikinėjimo metu asmuo yra lenkiamas savo valia ir savo noru imtis tam tikrų veiksmų arba pakeisti susiformavusį savo požiūrį. Tačiau hipnozės atveju, jei ji naudojama nusikalstamais tikslais, įtikinėjimas turi papildomų požymių, kurie lemia, kad hipnotizuojamas asmuo apskritai netenka galimybės pasirinkti pageidautino elgesio variantų, nes informacija nukentėjusiajam perduodama pasąmonės lygiu, dažnai nukentėjusiajam to net nesuvokiant. Nukentėjusysis, hipnozės metu būdamas padidinto įtaigumo būsenos, priima jam perduodamą tam tikro turinio informaciją, kadangi nesugeba jos kritiškai įvertinti arba ją vertina neadekvačiai. Todėl kaltininko panaudota hipnozė gali būti laikoma vienu iš nukentėjusiojo sąmonės kontrolės metodų.

Hipnozės baudžiamasis teisinis vertinimas mokslinėje literatūroje yra prieštaringas, nes baudžiamosios teisės specialistai nesutaria, prie kurios savarankiškos pavojingos bei priešingos teisei prievartos rūšiai šis poveikio būdas turėtų būti priskiriamas. Šių nuomonių skirtumus iš esmės lėmė tai, kad vienokios ar kitokios pozicijos argumentacija remiasi skirtingais fizinės bei psichinės prievartos atskyrimo kriterijais.

Remiantis vienu autorių nuomone³¹ hipnozė yra traktuojama kaip pavojingos bei priešingos teisei fizinės prievartos atmaina, nes hipnozės sukelta būseną yra prilyginama bejėgiškai būsenai, kai asmuo praranda galimybę suprasti ir kontroliuoti savo veiksmus. Todėl yra daroma išvada, kad hipnozė yra fizinės prievartos atmaina, nes būtent fizinė prievarta gali būti nukreipta į bejėgiškumo būklės sukėlimą.³² Tuo tarpu kiti baudžiamosios teisės teoretikai³³ ginčija hipnozės priskyrimą fi-

zinei prievartai ir laiko ją viena iš psichinės prievartos išraiškos formų, pabrėždami, jog pagrindinis poveikio objektas yra nukentėjusiojo sąmonė, be to, pats poveikio mechanizmas yra identiškas psichinei prievartai, nes nukentėjusiojo sąmonė yra veikiamą informaciniu būdu perduodant tam tikro turinio informaciją.

Analizuojant hipnozė reiktų pažymėti, kad pats poveikio mechanizmas neabejotinai gali būti nagrinėjamas kaip informacijos perdavimo procesas, kuriuo yra veikiamas asmens sąmonė, tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad informacinis poveikis nukentėjusiojo atžvilgiu yra vykdomas siekiant pakeisti tam tikrus arba visus asmens aplinkos suvokimo aspektus, nepaliekant galimybės pasirinkti pageidaujamos elgesio variantų. Todėl hipnozės, panaudotos nusikalstamais tikslais, rezultatas yra nukentėjusiojo pakeistos sąmonės būseną, atsiradusią po hipnotizuotojo atliktų informacinio pobūdžio veiksmų, sudarius sąlygas tiesiogiai kontroliuoti nukentėjusiojo elgesį bei įgyvendinti kaltininko nusikalstamus ketinimus. Šio poveikio sukelti pavojingi padariniai gali būti prilyginami psichiniam bejėgiškumui, o pats hipnotizuotojo vykdomas informacinis poveikis turėtų būti laikomas šių pavojingų padarinių sukėlimo būdu.

Remiantis tuo būtų galima teigti, kad hipnozės baudžiamosios teisės vertinimo pagrindas turėtų būti hipnozės sukeliama psichinio bejėgiškumo būklė kaip informacinio poveikio rezultatas, kuris su pačiu informaciniu poveikiu yra susijęs būtinuoju priežastiniu ryšiu. Taip pat būtina atsižvelgti ir į subjektyvų kriterijų – kaltininko tyčios kryptingumą – jo norą nukentėjusiajam sukelti bejėgišką būklę. Todėl hipnozė turėtų būti priskiriama prie fizinio smurto ir laikoma jo atmaina.

IŠVADOS

1. Baudžiamosios teisės doktrinoje remiantis pavojingo bei priešingo teisei poveikio, daromo nukentėjusiajam, specifika pavojinga bei priešinga teisei prievarta skirstoma į savarankiškas rūšis (fizinė prievarta (*lot. vis absoluta*) ir psichinė prievarta (*lot. vis compulsiva*)).

2. Problemos atskiriant pagrindines prievartos rūšis pirmiausia siejamos su tuo, kad pastebima glaudi fizinės bei psichinės prievartos sąsaja, nes fizinis smurtas visuomet siejamas su poveikiu asmens psichikai, tuo tarpu psichinė prievarta gali būti realizuojama fiziniu poveikiu (fizinio bei psichinio lygmenis tarpusavyje sąveika bei sąsaja). Todėl esant tokioms probleminėms situacijoms prievartinių nusikalstamų veikų baudžiamasis teisinis vertinimas, lemiantis teisingą veikos kvalifikaciją, yra neatsiejamas nuo fizinės bei psichinės prievartos vertinimo kriterijų.

3. Atskiriant fizinę ir psichinę prievartą reiktų remtis tokiais kriterijais kaip objektyvūs poveikio mechanizmas, nusikalstamus padarinius bei poveikio objektą apibūdinantys požymiai, taip pat turėtų būti atsižvelgiama ir į kaltininko tyčios kryptingumą kaip jo psichinį santykį su realizuojamais prievartiniais veiksmiais.

³⁰ Tarptautinių žodžių žodynas. Sud. A. Bendorienė, V. Bogušienė ir kt. Vilnius: Alma littera, 2004. P. 301.

³¹ Fedosiuk O. Paskaitų tezės <www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm> [žiūrėta 2008-08-20].

³² Kujalis P. Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis. Jurisprudencija. 2004. Nr. 60(52). P. 76.

³³ Сердюк Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование. Москва: Юрлитинформ, 2002. P. 43–44; Насильственное преступность. Под ред. В. Н. Кудрявцева. Моск-

ва: Издательство Спарк, 1997. P. 50–51; Иванова В. В. Преступное насилие. Москва: Книжный мир, 2002. P. 36–37.

4. Nors fizinė prievarta visuomet sukelia neigiamus psichinio pobūdžio padarinius, ne kiekviena tokio pobūdžio prievarta turi būti laikoma grasinimu. Tais atvejais, kai baimė yra tik momentinė reakcija į smurtinius fizinius kaltininko veiksmus, smurto veiksmai negali būti vertinami kaip grasinimas. Tačiau kai fiziniai smurtiniai veiksmai rodo, kas aukos laukia ateityje, kaltininko veiksmuose galima išvelgti grasinimo elementą.

5. Psichinis (informacinis) poveikis, kuriuo yra sutrikdomas normalus nukentėjusiojo organizmo funkcionavimas, gali būti vertinamas kaip fizinis smurtas, jei nustatomi visi fizinio smurto objektyvieji ir subjektyvieji požymiai esant materialiai nusikalstamos veikos struktūrai.

6. Psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas apgaule, nenaudojant nukentėjusiojo atžvilgiu nei fizinės, nei psichinės prievartos, visais atvejais turėtų būti vertinamas kaip realizuotas prieš nukentėjusiojo valią, nes medžiagų sugirdymo procese esantis apgaulės elementas suklaidino nukentėjusįjį dėl faktinių aplinkybių ir tokiu būdu neleido pasireikšti tikrajai jo valiai.

7. Neteisėtas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams, kai apgaule sugirdomos psichiką veikiančios medžiagos, galinčios sukelti tokius nusikalstamus padarinius kaip įvairaus masto sveikatos sutrikdymus ar nukentėjusiojo mirtį, atsižvelgiant į poveikio mechanizmo specifiką bei sukeltus fizinio pobūdžio pavojingus padarinius, turėtų būti priskiriamas prie fizinės prievartos.

8. Hipnozės baudžiamojo teisinio vertinimo pagrindais turėtų būti laikoma dėl hipnotizuotojo poveikio nukentėjusiajam sukeliama bejėgiška būklė kaip informacinio poveikio rezultatas, kuris su pačiu informaciniu poveikiu yra susietas būtinuoju priežastiniu ryšiu. Taip pat atsižvelgus į subjetyvųjį kriterijų – kaltininko norą sukelti nukentėjusiajam tokią būseną, kuri neleistų pasipriešinti jo daromiems nusikalstamiems veiksams, hipnozė turėtų būti priskiriama prie fizinio smurto ir laikoma jo atmaina.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968. Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2357.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“. Teismų praktika. 2005. Nr. 22.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vągystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2005. T. 23.
5. Bein, D. A Guid to Offences of Threats and Blackmail, or „How to See The Folest for The Trees“. Israel Law Review. 1982. No. 17. <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/israel17&id=72&size=2&collection=journals&set_as_cursor=10> [žiūrėta 2008 02 12].

6. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Red. kol. vyr. red. S. Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
7. Fedosiuk, O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
8. Fedosiuk, O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija. 2001. Nr.21(13).
9. Fedosiuk, O. Paskaitų tezės. <www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm> [žiūrėta 2008-08-20].
10. Gamble, R. A. Threats as criminal assault. Cleveland State Law Review. 1971. No.20. <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/clevslr20&id=83&size=2&collection=journals&set_as_cursor=48> [žiūrėta 2008 03 16].
11. Kujalis, P. Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis. Jurisprudencija. 2004. Nr. 60(52).
12. Tarptautinių žodžių žodynas. Sud. A. Bendorienė, V. Bogušienė ir kt. Vilnius: Alma littera, 2004.
13. Друзин, А. Угроза как признак преступления, предусмотренного ст. 321 УК РФ. Уголовное право. 2003. No. 1.
14. Иванова, В. В. Преступное насилие. Москва: Книжный мир, 2002.
15. Сердюк, Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно – правовое исследование. Москва: Юрлитинформ, 2002.
16. Середа, А. Д. Уголовно-правовое борьба с тяжкими телесными повреждениями: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1972.
17. Стерехов, Н. В. Ответственность за угрозу по советскому уголовному праву - вопросы теории и практики: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1972.
18. Сердюк, Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно – правовое исследование. Москва: Юрлитинформ, 2002.
19. Судебная психиатрия: Учебник для вузов/под ред. Б. В. Шостаковича. Москва: Зерцало, 1997.
20. Симонов, В. И. Уголовноправовая характеристика физического насилия: автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1972.
21. Гаухман, Л. Д. Борьба с насильственными посягательствами. Москва: Юридическая литература, 1969.
22. Насильственное преступность. Под ред. В. Н. Кудрявцева. Москва: Издательство Спарк, 1997.
23. Шарапов, Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. Санкт Петербург: Юридический центр, 2001.

THE PROBLEMATIC ASPECTS OF THE INTERRELATION BETWEEN PHYSICAL AND MENTAL VIOLENCE IN THE DOCTRINE AND PRACTICE OF CRIMINAL LAW

Renata Marcinauskaitė *
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The present work analyses various aspects of interrelation between the physical and mental violence, which are of both theoretical and practical importance.

The author emphasises that the problems of interrelation between physical and mental violence exist because the physical level is inseparable from the mental level. Physical violence always affects the state of mind of the human being and mental violence can affect the physiological functions of the body. The author concludes that delimitation between these separate types of violence must take into account not only the objective characteristics of the mechanism of influence, the dangerous consequences or the object of influence, but also the person's intention.

Although every physical violence affects the state of mind of a human being, not every physical violence constitutes mental violence. If fear is only an instantaneous reaction to physical violence, then it can not be ranked as mental violence. But if physical violence is used as a means to show to the victim what he/she can expect in the future, then physical violence is a form of intimidation and can be treated as mental violence.

The author analyses the problems of legal qualification of administering narcotic or psychotropic substances to another by deceit. She criticizes the prevailing position that such offences should be viewed as mental violence. She considers that due to the mechanism of influence and the dangerous consequences such offences should be evaluated as physical violence. She further argues that administering of narcotic or intoxicating substances on the victim by deceit should always be evaluated as a coercive offence, because deception limits the possibility of a victim to behave in a manner he chooses.

One aspect of the violence doctrine is the legal evaluation of hypnosis. Having analysed the main characteristics of a mechanism of influence and its dangerous consequences the author suggests that hypnosis is to be ranked as physical violence because it causes the feeling of helplessness. Mental influence is only a method to make the victim helpless, therefore it is not the main factor which allows treating hypnosis as a form of mental violence.

Keywords: violence, mental violence, physical violence.

---

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law, lecturer.